

UBVA's anbefalinger vedr. data management-politikkers regulering af forskerrettigheder

Den 25. januar 2016
Sagsnr. S-2015-850

UBVA

Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) er et stående udvalg under hovedorganisationen Akademikerne. UBVA varetager akademikerstandens interesser i relation til intellektuelle ejendomsrettigheder. Se nærmere www.ubva.dk.

Data management-politikker og forskerrettigheder

Den danske "Kodeks for integritet i forskningen", udstedt af Forsknings- og Uddannelsesministeriet i 2014, anbefaler under pkt. 2, at universiteterne indfører regler om "data management". På en række fakulteter mv. er man derfor i gang med at formulere politikker om det. I den danske kodeks for integritet i forskningen skelnes herved mellem "primary materials" og "research data", jf. kodeksens pkt. 2:

DEFINITIONER

Primært materiale er ethvert materiale (f.eks. biologisk materiale, noter, interviews, tekster og litteratur, digitale rådata, registreringer, osv.), der udgør grundlaget for forskningen.

Data er detaljerede optegnelser over det primære materiale, som udgør grundlaget foruden analyse, der fører til resultaterne.

Mange steder oplever man et behov for at forsyne politikkerne med regler om, hvem der har juridiske rettigheder til primært materiale eller forskningsdata. På den måde kan man bl.a. foregribe de problemer, der kan opstå i forskningssamarbejder, herunder når forskere forlader forskningsprojekter før tid. Det kan her bl.a. være relevant at få afklaret, i hvilket omfang de forskellige forskere i projekterne må få en kopi af de primære materialer og data, der er indsamlet, og i hvilket omfang de må arbejde videre med dem.

I visse data management-politikker forsøger man sig med formuleringer såsom at "alle former for forskningsdata er universitetets ejendom" o.l. Den slags formuleringer er imidlertid uhensigtsmæssige efter UBVAs opfattelse. Sagen er nemlig, at rettigheder til forskningsdata er meget komplicerede at håndtere juridisk. Og de rettigheder, der evt. kan komme i spil, følger af forskellige juridiske regelsæt med forskellige retsvirkninger.

Hvilke juridiske regler beskytter forskningsdata?

Primært materiale og forskningsdata kan i visse tilfælde beskyttes *ophavsretligt*, herunder:

- Som *litterære eller kunstneriske værker* i henhold til den danske ophavsretslovs § 1. Det gælder bl.a. interviews, noter mv.
- Som *lydoptagelser* efter ophavsretslovens § 66. Det gælder f.eks. lydoptagelser af interviews.
- Som *filmoptagelser* efter ophavsretslovens § 67. Det gælder fx filmoptagelser af interviews.
- Som *fotografier* efter ophavsretslovens § 70. Det gælder fx røntgenbilleder, satellitfotografier, hologrammer, digitale fotos m.v.

Side 2 af 5

Systematiske sammenstillinger af primært materiale og/eller forskningsdata kan i visse tilfælde beskyttes ophavsretligt, enten som værker efter ophavsretslovens §§ 1 eller 5 eller som databaser efter § 71.

Bearbejdelser af primært materiale og/eller forskningsdata kan beskyttes ophavsretligt, typisk efter ophavsretslovens § 1 eller § 4. For eksempel er bøger og artikler ophavsretligt beskyttede.

Resultater baseret på primært materiale og/eller forskningsdata kan også i et vist omfang *patenteres* eller beskyttes af *designretten*.

Primært materiale og/eller forskningsdata, der har karakter af *fysiske ting* – f.eks. vævsprøver eller geologiske prøver mv. – vil være genstand for almindelig ejendomsret.

Primært materiale og/eller forskningsdata, der falder uden for de ovennævnte kategorier, er ikke genstand for ejendomsret eller omfattet af intellektuelle ejendomsrettigheder. Meget materiale, der har karakter af *abstrakt information*, er derfor ikke beskyttet af de nævnte regler.

Deltagere i et forskningsprojekt kan imidlertid *indgå aftaler* om primært materiale og/eller forskningsdata. Det gælder, uanset om materialet er genstand for retlig beskyttelse efter de nævnte regelsæt eller ej. Sådanne aftaler kan fx give forskere et krav på at få adgang til og evt. en kopi af det primære materiale/de forskningsdata, der er indsamlet, samt regulere, i hvilket omfang de efterfølgende må arbejde videre med dem. Aftalerne udleder deres gyldighed af *almindelig aftaleret*, herunder den danske aftalelov.

Desuden kan primært materiale og forskningsdata i visse tilfælde være genstand for andre juridiske rettigheder, herunder om erhvervshemmeligheds- eller persondatabeskyttelse.

Læs mere om de ovennævnte spørgsmål på UBVA's informationsportal www.forskerportalen.dk.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at de nævnte regler har forskellige retsvirkninger. Ejendomsretten til fysiske ting betyder, at ejeren i vidt omfang har et juridisk krav på adgang til de ejede ting. Derimod betyder beskyttelsen efter ophavs-, patent- og designretten kun, at rettighedshaverne kan forbyde kopiering mv., men giver dem ikke noget krav på selv at få adgang til det beskyttede stof. Og de rettigheder, man

kan aftale sig til, har kun de retsvirkninger, der fremgår af aftalerne. Det vil sige, det bør udtrykkeligt stå i dem, hvad der sker, hvis parterne ikke overholder dem. Ellers er de i vidt omfang slag i luften.

Hvem ejer rettighederne?

Det er også vigtigt at være opmærksom på, at det varierer, hvem der har de forskellige rettigheder:

Ophavsretten til forskeres litterære og kunstneriske værker er som udgangspunkt hos forskerne efter almindelige principper om ophavsret i ansættelsesforhold. Ophavsretten til bøger og artikler tilhører derfor forskerne. Ved Københavns Universitet er det anerkendt i en aftale indgået i KU's hovedsamarbejdsudvalg 24. juni 2005.

Fotografiretten efter § 70 til fotografier tilkommer normalt den forsker, der tager billedet. For så vidt angår produkter omfattet af ophavsretslovens §§ 66 ff. (lyd- og filmoptagelser) og 71 (kompilationer) kan det være uklart, om ophavsretten tilhører forskerene eller universiteterne. Hvis man vil være sikker, bør det aftales.

Side 3 af 5

Det kan også være uklart, hvem der ejer primært materiale/forskningsdata, der har karakter af fysiske ting. Hvis en forsker har indsamlet dem under sin ansættelse, vil ejendomsretten nok i mange tilfælde være hos universitetet. Det sikreste er dog at indgå aftaler om det.

Hvem der har aftalte rettigheder til primært materiale/forskningsdata, afhænger af, hvad der er aftalt.

Det er vigtigt, at data management-politikker adresserer spørgsmålet om, hvem der ejer forskningsdata, på en måde, der tager højde for de juridiske forhold ovenfor. Formuleringer såsom at "alle forskningsdata er universitetets ejendom" er derimod utilstrækkelige og opfylder ikke behovet.

UBVA's overvejelser

a. Forskningspublikationer og opfindelser

At forskerne selv har ophavsretten til deres bøger og artikler, er en central del af den akademiske frihed og en forudsætning for, at værkerne kan publiceres på forlag i henhold til forlagsaftaler. At det forholder sig sådan, følger som nævnt allerede af almindelige ophavsretlige regler og er på Københavns Universitet anerkendt i den ovennævnte aftale indgået i hovedsamarbejdsudvalget 24. juni 2005. For at undgå enhver uklarhed om spørgsmålet anbefaler UBVA, at data management-politikker, der adresserer spørgsmålet om rettigheder til forskningsdata, nævner det udtrykkeligt. Desuden bør det efter UBVA's opfattelse for en sikkerheds skyld nævnes, at spørgsmålet om, hvem der har retten til patenterbare opfindelser, reguleres af lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner, og at det bl.a. kan indebære begrænsninger i forskernes adgang til at publicere forskningsresultater, der danner grundlag for patentansøgninger.

b. Primært materiale, der har karakter af fysiske genstande

Primært materiale, der har karakter af fysiske genstande, er som nævnt ovenfor genstand for almindelig ejendomsret. Efter UBVA's opfattelse er det som nævnt tidligere overvejende sandsynligt, at retten i vidt omfang vil tilhøre universitetet. For at undgå enhver tvivl og diskussion om det

anbefaler UBVA, at det skrives udtrykkeligt ind i universiteternes data management-politikker.

c. Adgang til og ret til at råde over primary materials/research data

UBVA har overvejet, om data management-politikker bør indeholde bestemmelser om, i hvilket omfang de forskellige forskere i forskningsprojekter kan

- (i) få adgang til de forskningsdata/primære materialer, der er indsamlet,
- (ii) få udleveret en kopi heraf, og
- (iii) i hvilket omfang de efterfølgende må arbejde videre med dem, herunder i hvilket omfang materialet må bruges i fremtidige projekter.

Efter udvalgets opfattelse er det imidlertid særdeles vanskeligt at formulere generelle bestemmelser om spørgsmålet. Der er jo stor forskel på forskningsprojekter, og det, der er rimeligt i ét projekt, er ikke nødvendigvis rimeligt i et andet. Det afhænger bl.a. af antallet af deltagere i et forskningsprojekt, rollefordelingen mellem deltagerne, organisations- og finansieringsforhold m.m.

Side 4 af 5

UBVA anbefaler derfor, at data management-politikker, frem for selv at indføre generelle regler om de ovennævnte spørgsmål (i)-(iii), pålægger forskere i forskningsprojekter at forholde sig til dem og om nødvendigt indgå aftaler om dem som led i de enkelte forskningsprojekter. Dette er i overensstemmelse med Kodeks for integritet i forskningen pkt. 2 og 5, der anbefaler, at deltagere i forskningsprojekter bl.a. indgår aftale om "intellektuelle ejendomsrettigheder" og "anvendelse, deling, ejerskab og administration af data".

En række forskningsinstitutioner og finansierende tredjeparter m.fl. stiller krav om, at primært materiale og forskningsdata så vidt muligt skal være offentligt tilgængelige som led i "Open Access". Det er vigtigt, at aftaler om rettigheder til forskningsdata formuleres på en måde, der tager højde for det. Det kan bl.a. være problematisk, hvis deltagerne i et forskningsprojekt overlader primært materiale og/eller forskningsdata til tidsskriftsforlag eller andre kommercielle aktører.

Forslag til formulering

UBVA anbefaler på denne baggrund, at data management-politikker forsynes med følgende bestemmelser:

1. Forskere har ophavsretten til bøger og artikler i henhold til almindelige regler om ophavsrettigheder i ansættelsesforhold. Hvem der har rettighederne til forskeropfindelser, reguleres af lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner. Det kan bl.a. indebære begrænsninger i forskernes adgang til at publicere forskningsresultater, der danner grundlag for patentansøgninger.
2. Primært materiale, som er indsamlet af ansatte ved universitetet som led i tjenesten, og som har karakter af fysiske genstande, f.eks. biologiske prøver, tilhører universitetet og må ikke fjernes fra det uden tilladelse.

3. Som led i et forskningsprojekt bør følgende afklares og om nødvendigt reguleres ved aftale, jf. den danske kodeks om integritet i forskningen pkt. 2 og 5:

a. I hvilket omfang kan de deltagende forskere og andre

- (i) få adgang til det primære materiale og de data, der er indsamlet,
- (ii) få udleveret en kopi af primært materiale og data,
- (iii) anvende primære materialer og data, herunder i andre projekter og til andre formål. Der bør i den forbindelse tages stilling til, hvad der gælder, hvis en forsker forlader projektet og/eller den institution, som forskeren aktuelt er ansat ved, og
- (iv) på hvilke vilkår ovennævnte kan ske, herunder om der gælder særlige loyalitets- eller fortrolighedsforpligtelser

b. Intellektuelle ejendomsrettigheder, herunder om forskningsprojektet gør brug af materiale, der griber ind i andres rettigheder, og hvem der skal foretage rettighedsklareringen

Aftaler om rettigheder til forskningsdata bør formuleres på en måde, der tager højde for de krav om "Open Access" til primært materiale og/eller forskningsdata, som måtte følge af politikker på de involverede forskningsinstitutioner, krav fra finansierende tredjeparter m.fl.